

סנהדרין קח

שווערד

1. מרגליות הים

ב. דור המדבר אין להם הלק לעוה"ב. ...ועי באמ"צ שתמה הלוא היו בהם כמה צדיקים וקדושי עליון כמו נחשון בן עמינדב והשבעים זקנים ואיך יתכן לומר שכולם אין להם ח"ו חלק לעוה"ב... ועוד יוקשה הרי בב"ב קי"ז א אמרו דס"ל לר' יאשיה ליוצאי מצרים נתחלקה הארץ וברשב"ם שם כספרי לאלה תחלק הארץ לכשרים וקדושים...
ונראה דלא אמר ר"ע על כל דור המדבר אלא על המתלוננים והמרגלים שהיו באותו דור, ובאמת לא היה למתלוננים ולמרגלים ולעדת קרח חלק בארץ ע' בבא בתרא קי"ז ב ושם קי"ח ב, אבל בלעדס היה לכל אחד מאנשי דור המדבר חלק בארץ הקדושה ובעולם הבא...

2. מרגליות הים

ט. א"ר יוחנן שלשה נשתיירו מהם בלועה דגרר כו'. ...אבל כשנבקעו מעיינות תהום הסיבו שינויים גיאולוגיים בבטן האדמה שניכרים בשכבה העליונה של הכדור הארצי, מהם נשתיירו הנפרטים.

3. ספר באר שבע על סנהדרין דף קח/א

מלמד שהרביעו בהמה על חיה כו'. מהכא משמע שהבהמות וחיות ועופות לא היו נזקקין מעצמם לשאינם מינם כי אם על ידי המזקיין, וכן משמע בסמוך (קח, א) מדקאמר אם אדם חטא בהמה מה חטאת כו'. ובוזה מיושב למה דגים שבים לא השחיתו דרכם. אבל בבראשית רבה (כח, ח) משמע שהבהמות וחיות ועופות היו נזקקין מעצמם לשאינן מינן ולא ע"י המזקיין, מדקאמר שם הכל קלקלו מעשיהם בדור המבול הכלב היה הולך אצל הזאב והתרנגול אצל הטווס, הדא הוא דכתיב (בראשית ו, יב) כי השחית כל בשר, כי השחית כל אדם אין כתיב אלא כי השחית כל בשר כו'. ובאמת הכי דייק לישנא דקרא כי השחית כל בשר וגו', משמע שהשחית כל בשר עצמו בבחירתו, ואם תיבת שהרביעו דקאמר רבי יוחנן קאי גם על והכל על אדם ואדם על הכל, קשה לי אטו אדם לא השחית את דרכו מעצמו:

4. בית הלוי על בראשית פרק ו פסוק ה

אמרו במס' סנהדרין (דף ק"ח) מלמד שהרביעו בהמה על חיה וחיה על בהמה וכולם על אדם ואדם על כולם, ובמדרש רבה פרשת בראשית (כח ח) אמר דכלם קלקלו מעשיהם הכלב הולך אצל זאב והתרנגול אל הטווס וה"ד כי השחית כל בשר את דרכו. ומדברי המדרש משמע שמאליהם עשו כן, ועי' במהרש"א בסנהדרין שם. ויש להבין דבשלמא האדם הוא בעל בחירה אבל הבהמה הרי אין לה יצה"ר לעניינים כאלו ועשייתה הוא רק בטבעה והיאך תעשה כדברים הללו... רק הענין דכמו דהאדם פועל בעצמו ע"י הרגילו במעשיו הרעים ועושה בעצמו טבע שניה להיות טבעו משתוקק ונמשך לעשות כמעשיו הקודמים, וגם אם בשכלו מכיר כי לא טובים הם וכמו שאמר הכתוב (הושע ה) לא יתנום מעלליהם לשוב דגם אם בשכלו רוצה לשוב עכ"ז מעלליהם הקודמים אינם מניחים אותו לשוב כי הם השרישו בגופו טבע שניה להרע. וכמו כן הוא פועל במעשיו בכל העולם התחתון בכלל, ולא מבעי אם חטא בפרהסיא הרי ודאי דגורם לאחרים הרואים שילמדו ממנו, אלא אפ"ל אם חוטא בצניעא בינו לבין עצמו מ"מ ע"י המשכו אחר איזו תאוה הוא מגביר כחה של התאוה הלזו עד שמישריש זה בטבע של כל הברואים ובהעולם להיות טבעם נמשך לזה יותר ממה שהיה מקודם, כי כן יסוד מלכו של עולם בהטביעו טבע לכל בריותיו להיות טבעם נשתנה ונמשך אחר מעשה האדם והרגלו, וכפי רוב עשיית האדם כן ישתנה טבע של כולם אם מעט ואם הרבה. ולא לבד בבריות החיים אלא גם בדוממים נעשה טבע חדשה הגורמים להשוכן בתוכם להיות להם נטיה לזה. וכמו שאמר הכתוב (ירמיה ב') ותבאו ותטמאו את ארצי, דע"י מעשיהם טמאו לגוף הארץ, כי טבע המדינות חלוקים ג"כ וכמו שאמרו בגמרא (קדושין מט) עשרה קבין זנות ירדו לעולם תשעה נטלה כו', וכן בכל המדות, וענין זה הגם כי לא נוכל להשיגו בשכל מ"מ כל אדם יוכל להרגישו בחוש ממש בבואו לאיזה מדינה אחרת חדשה שהיא פרוצה באיזו פרט מן הפרטים ימצא גם בעצמו איזו נטיה והמשכה לזה הפרט יותר ממה שהיה לו כשהיה במדינה אחרת:

5. קובץ אור ישראל [תשרי תשס"ח]

בפרשת נח (בראשית ו:יא-יג) כתיב "ותשחת הארץ לפני האלקים ותמלא הארץ חמס. וירא אלקים את הארץ והנה נשחתה כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ. ויאמר אלקים לנח קץ כל בשר בא לפני כי מלאה הארץ חמס מפניהם והנני משחיתם את הארץ." ופרש"י "כי מלאה הארץ חמס- לא נחתם גזר דינם אלא על הגזל." כלומר, שהיה קשה לרש"י שבתחילה כתיב שהיו משחיתים וגם עושים חמס, ולמה הפסוק הזכיר רק חמס לגבי עונשם. והקשה הנחלת יעקב (להרב יעקב מליסא בעל נתיבות המשפט שם) על מה שהפסוק מתחיל בהשחתה, ואח"כ חמס ואח"כ חוזר להשחתה. ועוד, למה לא נענשו גם על ההשחתה. ותירץ שבב"ד של מעלה, אין עונשים מיתה על האדם אם עתיד לצאת ממנו דור טוב. והסביר שדור המבול לא היו חייבים איבוד מן העולם אלא משום החמס וכפרש"י. רק אם היה אחד מדור המבול שהיה עתיד לצאת ממנו דור טוב, הקב"ה לא היה הורגו. לכן, כתוב בפסוק כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ. ר"ל ההשחתה מגלה שלא יהיה שום דור טוב

היוצא מאנשים אלו, ולכן היה יכול להורגם בגלל החמס. החמס היא הסיבה של עונשם, וההשחתה היא הסימן שלא יצאו מהם דור טוב, ולכן הורשה הב"ד של מעלה לעונשם.

.....
ויש עוד צירוף העולה בחשבון ב"ד של מעלה. המלא העומר (הובא במעינה של תורה פרשת נח) הקשה על מה שמוזכר בדור המבול שהיו עוברים על חמס והשחתה, והקשה כעין קושיית הנחלת יעקב, אם היו חייבים משום חמס למה הזכיר הפסוק השחתה. והביא מהמדרש (ויקרא רבה פרשה יז) כלל "אין בעל הרחמים נוגע בנפשות תחילה". כלומר שקודם שהקב"ה מעניש את האדם בגופו, הוא מעניש את ממונו תחילה. והקשה המלא עומר, שהרי בדור המבול לא עשה כן, אלא החליט מיד לאבד את נפשותם בלי לענש ממונם תחילה. והסביר המלא העומר שאף שאין בעל הרחמים נוגע בנפשות תחילה, מ"מ אם הממון בא ליד הנענש באופן שאינו הגון, אין הממון יכול להצילו מעונש שבגוף. לכן בדור המבול שכל הממון שבא לידם היה ע"י חמס, הקב"ה הגיע בנפשות תחילה. ועפ"ז הסביר מש"כ רש"י שלא נחתם גזר דינם אלא על החמס. שבגלל ההשחתה היו ראויים לעונש, ההיפך ממה שכתב הנחלת יעקב. אלא שהיה להקב"ה לעונשם בממון. אך מפני שממונם בא לידם בחמס, נחתם גזר דינם למיתה מיד, שאם הוא ממונו של אחרים בידו, אין הממון מציל מעונש שבגוף.

6. יד רמה על סנהדרין דף קח/א

וינחם ה' כי עשה את האדם בארץ, אמר הקב"ה יפה עשיתי מתחילה כשקנסתי אותם מיתה שתיקנתי להם קברות בארץ ולא דנתי אותם במבול, שאילו דנתי אותם מתחילה במבול כאחת לא היתה פרידה טובה זו יוצאה מהם, והאי דכתיב ויתעצב אל לבו, מילתא אחריתי קאמר, ויתעצב אל לבו על רעתם. דבר אחר וינחם ה' אמר הקב"ה לא יפה שתיקנתי להם קברות בארץ, אלא טוב להביא עליהם את המבול. וח"ו שיש שגגה לפניו, שהרי אין חכמתו מחמת דבר אחר אלא מחמת עצמו לפיכך אין לך רגע שמתעלמת ממנו, וכל מקום שאתה מוצא בתורה ובנביאים ובכתובים לשון הזה לשון משל הוא, לפי שאיבד את מעשה ידיו ונראה כאלו נחם על עשייתו, ולעולם מתחילה על מנת כן בראם שאם יהיו מתוקנין מתקיים ואם יהיו מקולקלין יפרע מהן. וא"ת והלא מתחילה גלוי וידוע לפניו שעתידין לקלקל מפני מה בראם, מפני שאין המקום דן את בריתו על העתיד עד שיצא הדבר לידי מעשה. והאי דאמרינן דלאו שפיר עבד, לישנא דאיתמר גבי בני אדם נקט ולא דוקא קאמרינן, אלא הכי קאמרינן דהוא מידי דעבד מעיקרא לאו שפיר דמי לקיומיה השתא, והכי קאמר לא טוב עתה לקיים מה שעשיתי תחילה שתיקנתי להם קברות בארץ אלא טוב עתה להביא את מי המבול, והאי דכתיב נמי ויתעצב אל לבו ח"ו שיש עצב לפניו, שאין לך עצב שלא בראו המקום ואיך יוכל הנברא לשלוט בבוראו, אלא (הוא) גם הוא משל הוא לומר לך שהיה הדבר נחוץ לפניו לאבדן כאלו היה מתעצב אל לבו על עשייתו. ואית דמפרשי יפה עשיתי שתיקנתי להם קברות בקרקע, יפה עשיתי שאיבדתי דור רשע כזה, והאי דאמרינן לא יפה עשיתי, שאיבדתי דור רשע כזה, ולא מילתא היא חדא לישנא דתיקנתי להם קברות בקרקע לא דייק הכי, ותו דהיכי יכלינן לפרושי וינחם ללישנא בתרא לא יפה עשיתי שאיבדתי, והא כי כתיב האי קרא מיקמי דנייתי מבול כתיב, ותו הא כתיב אמחה את האדם כו' כי נחמתי כי עשיתם, אלמא לפום פשטא כי איחרט לאו משום דאייתי עליהו מבול איחרט אלא משום דעבדינהו:

7. ספר בניהו בן יהוידע על סנהדרין דף קח/א

שם ולא דגים שבים. נראה לפרש בזה טעם שנבחרו הדגים למאכל שבת, להורות דאין אש גהינם שולט בשבת, כמו כן הדגים לא שלט בהם אש הפרענות של המבול שנדונו ברותחין:

8. מהרש"א על סנהדרין דף קח/א

ולא דגים כו'. אע"ג שהמים רותחין היו דברותחין נדונו כדלקמן היינו במקום חרבה מעיקרא אבל במקום ים מעיקרא לא נעשו רותחין כדמוכח במסכת זבחים ודו"ק:

9. ספר בניהו בן יהוידע על סנהדרין דף קח/ב

שם דבר אחר לשבעת הימים ששינה עליהם סדרי בראשית. נראה דמפיק לה מ"ש ויהי לשבעת הימים, כלומר שנעשה עתה הוויה חדשה למה שנברא בשבעת הימים של בראשית. גם נרמז בתיבת יהי מהלך ההפכיי שהלכה השמש ממערב למזרח למפרע, כן תיבת יהי נקראת למפרע יהי. ונ"ל טעם ששנה סדרי בראשית הפך דעתם שחשבו שיהי ניצולים בטבע עלייתא ועששיות ועקב וכיצא, שבאמת אין חכמה ואין תבונה לנגד ה', כי כמו ששינה סדרי בראשית כן ישנה טבע דברים אלו להפך...

10. תורה תמימה הערות בראשית פרק ו

(כב) דריש צהר מלשון צהרים, ושניהם מלשון זהר [בחלוף אות ז' בצ' שהם ממוצא אחד], וע"ע מענין אגדה זו בירושלמי פסחים פ"א ה"א. ומה שנראה לו לר' יוחנן לדרוש כן שענין הצהר היו אבנים טובות ולא כפשוטו חלון של זכוכית [כאשר כן הוא באמת דעת חד מ"ד במ"ר כאן], י"ל ע"פ מ"ש במ"ר פ' וירא במ"ש המלאך אל לוט במהפכת סדום אל תבט אחריו, אינך כדאי להנצל וגם לראות במפלתן של רשעים אלא דיך להפקיע את עצמך. והנה בהא דכתיב בנח צדיק תמים היה בדורותיו דריש ר' יוחנן

לגנאי, בדורותיו ולא בדורות אחרים, שאם הי' בדורו של אברהם לא הי' נחשב לצדיק, וכן אמר הוא במ"ר שנח הי' מחוסר אמנה שלא האמין במאמר הקב"ה מהבאת המבול, יעו"ש, מבואר דס"ל שלא הי' נח צדיק גמור וא"כ די לו להפקיע את עצמו ולא לראות עוד במפלתן של רשעים, וידוע הוא דמטבע האבנים טובות ומרגליות הקבועות בדלת ובחלון להאיר רק בפנים הבית ולא גם מתוכם אל החוץ, משא"כ חלון של זכוכית רואין גם את אשר בחוץ, ולכן דריש ר' יוחנן לשיטתו שהחלון הי' של אבנים טובות והוא רק שיאיר לו בפנים ולא יראה את הנעשה בחוץ במפלת רשעים איך הם נטבעים, מפני שלא הי' כדאי לזה וגם לזה, כמבואר.

11. ספר בניהו בן יהוידע על סנהדרין דף קח/ב

שם כדי שיהיו מאירות לכם כצהרים. נ"ל בס"ד רצה הקב"ה שיהיה אור גדול בתוך התיבה בימים ובלילות, דאמרו רז"ל אור אלו מעשיהם של צדיקים, וחשך אלו מעשיהם של רשעים, ומאחר דהנכנסים לתיבה אנשים ונשים כולם היו צדיקים, וגם בעלי חיים היו נקיים מן העבירה, לכן רצה הקב"ה שיהיה האור הרומז לצדיקים זורח בתיבה ימים ולילות, כי לפי הטבע צריך שיהיה בתיבה חושך ואפלה, יען כי המאורות לא שמשו במבול, וגם היא סוגרת ומסגרת מכל צד, אך הוא הכניס שמן זית הרבה והדליק שם נירות הרבה, וכדי להרבות האור שם צוהו שיתלה בה כנגד אור הנר אבנים טובות כאלמא"ס וכיוצא, כי לרוב זכותם יכה אור הנר בהם ויצא מהם זהרורית גדולה לפי גודלם בכמותם כזוהר החמה בצהרים:

12. ספר באר שבע על סנהדרין דף קח/ב

הא דקאמר או שמא לאשתי אתה צריך כו', כתב מורי מהר"ם יפה שי' (בלבוש אורה פסוק ז') וז"ל מתמיהין העולם היאך שייך לומר לאשתי אתה צריך שהוא דבר שאי אפשר. ונ"ל שכך הם הזכרים, שהעורב היה חושד את נח ששלחו מפני שרוצה להרביע על בת זוגו מין אחר (רש"י פסוק א'), ומתוך החשד שמע מינה שהוא היה משמש בתיבה, וחשב כמו שהוא היה משמש כך היו כל המינים משמשין בתיבה, והשיב לו נח שהרי אפילו מה שהוא מותר לי להרביע שלא בזמן המבול כגון מין על מינו אסור לי להרביע עכשיו בתיבה, מה שאסור לי להרביע שלא בזמן המבול כגון מין על שאינו מינו לא כל שכן, עכ"ל. ולי נראה פשוט שאין כן דעת רש"י...

13. מהרש"א על סנהדרין דף קח/ב

היו מזונותי מרורים וכו'. עיין פירש"י ורמב"ן ודברי הרא"ם בזה והענין מבואר כמ"ש המצפה לשלחן חבירו חיינו אינם חיים ואנו מבקשים בברכת המזון ונא אל תצריכנו ה' אלקינו לא לידי מתנת בשר ודם וכו' כי אם לידך המלאה וכו' וסיים שלא נבוש ולא נכלם וכו' שהוא המונע ממתנת בשר ודם ורמז זה בעלה זית ע"פ מ"ש התוס' בפרק כל שעה שהעלה היא מר ולא הפרי כדכתיב עלה זית לרמז שיסתפק האדם במועט משל הקב"ה ולא ילך אחר הפרי והמותר משל בשר ודם כמ"ש חז"ל עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות: